

УДК 339.137.2: 061.1ЄС(477)

Дорош М.М., к.е.н., доцент, **Дадак О.О.**, к.е.н., доцент,
Гачек Т.С., к.е.н., доцент, **Грабовський Р.С.**, к.е.н., доцент ©
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів, Україна.

ЭКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ: СПІВРОБІТНИЦТВО З КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Протягом останніх трьох років Україна остаточно закріпила за собою статус світового лідера з виробництва та експорту аграрної продукції. І як визнають експерти, попереду ще великий потенціал. Проте, одним із найголовніших досягнень останніх декількох років стало завоювання законодавчих актів, так і, насамперед, – вдосконалення вже існуючих бізнес-практик.

Ключові слова: сільське господарство, експортний потенціал, інноваційні технології, маркетинговий рік, якість продукції, інвестиційна привабливість, продовольчий ринок, національна економіка, світовий ринок, агропромисловий комплекс, фермерські господарства, імпорт, експорт, споживчий потенціал, продовольча проблема, інноваційна ідея, конкурентоспроможна продукція.

УДК 339.137.2: 061.1ЄС(477)

Дорош М.М., к.э.н., доцент, **Дадак О.О.**, к.э.н., доцент,
Гачек Т.С., к.э.н., доцент, **Грабовський Р.С.**, к.э.н., доцент
Львовский национальный университет ветеринарной медицины
и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, г. Львов, Украина.

ЭКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ: СОТРУДНИЧЕСТВО С СТРАНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗА

В течение последних трех лет Украина окончательно закрепила за собой статус мирового лидера по производству и экспорту аграрной продукции. И как признают эксперты, впереди еще большой потенциал. Однако, одним из главных достижений последних нескольких лет стало завоевание продовольственного рынка Европейского Союза. Вслед за украинскими зерновыми на европейском рынке, на полках европейских супермаркетов появляются продукты питания с пометкой «Сделано в Украине». Европа заинтересована в нашей продукции, но здесь существуют свои неотъемлемые «правила игры».

Украине необходимо минимум 2-3 года напряженной работы, чтобы получить выход на европейский рынок по всем видам продукции сельского хозяйства. И эта напряженная работа включает как принятие необходимых законодательных актов, так и прежде всего - совершенствование уже существующих бизнес-практик.

Ключевые слова: сельское хозяйство, экспортный потенциал, инновационные технологии, маркетинговый год, качество продукции, инвестиционная привлекательность, продовольственный рынок, национальная экономика, мировой рынок, агропромышленный комплекс, фермерские хозяйства, импорт, экспорт, потребительский потенциал, продовольственная проблема, инновационная идея, конкурентоспособная продукция.

UDC 339.137.2: 061.1ЄС(477)

Dorosh M., Dadak O., Gachek T., Grabovskyi R.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z.Gzhytskyj, Lviv, Ukraine*

EXPORT POTENTIAL OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN UNION RELATIONSHIP

Over the past three years, Ukraine finally consolidated its status of world leader in the production and export of agricultural products. As recognized experts, there is still great potential. However, one of the most important achievements of the past few years has been winning food market of the European Union. Following the Ukrainian grain in the European market on the shelves of European supermarkets there are foods labeled "Made in Ukraine". Europe is interested in our products, but this has its own inherent "rules."

Ukraine needs at least 2-3 years of hard work to get access to the European market for all types of agricultural products. And that hard work involves both taking the necessary legislation and, above all, - improving existing business practices.

Key words: *agriculture, export potential, innovative technology, marketing year, product quality, attractiveness, food market, national economy, the world market, agriculture, farming, imports, exports, consumption potential, the food problem, the idea of innovation, competitive products.*

Постановка проблеми. Експортний потенціал української аграрної галузі – невичерпний, адже справжнім багатством нашої країни є 32 мільйони гектарів орних земель і третина світового запасу чорнозему. На сьогодні близько 25% валового внутрішнього продукту припадає на весь агропромисловий комплекс. Чудовий природний та людський ресурс – справжня перевага будь-якої держави. Важливо правильно розподілити наявний ресурс та забезпечити професійне управління та впровадження новітніх технологій.

Твердження, що Україна – житниця Європи, повністю доводиться об'ємами експорту українських зернових, які щороку зростають.

На сьогоднішній день, можна сміливо декларувати нарощення експортного потенціалу у сфері сільського господарства. За спостереженнями та висновками експертів, даними індексу інвестиційної привабливості та, найголовніше, – мовою статистики, в Україні суттєво збільшився експорт сільськогосподарської продукції, у середньому, до 12 мільярдів доларів США.

Світова продовольча криза, зростання світових цін, девальвація гривні підвищила конкурентоспроможність українських товарів. Без сумніву, членство

України у Світовій Організації Торгівлі протягом останніх років також має свої позитивні наслідки та вплив на збільшення експортного потенціалу. Виникли якісно нові соціально-економічні умови розвитку сільськогосподарського виробництва: змінилася економічне, інформаційне та правове середовище функціонування підприємств АПК. Зараз у них інша мета і завдання, інший характер діяльності, який все більше набуває форми бізнесу. З'явилися різноманітні за видами та організаційно-правовими формами підприємства. Змінився характер їх зв'язків і взаємовідносин між собою та іншими суб'єктами ринку. Після вступу України до СОТ частка сільськогосподарських товарів у загальному експорті товарів збільшилась до 20% замість 12% до вступу. Для вітчизняних підприємств збільшуються можливості виходу на міжнародні ринки.

Аналіз останніх досліджень. Актуальність та необхідність вирішення проблеми експортного потенціалу країни знаходить своє відображення у численних наукових працях українських і зарубіжних вчених. Статті, монографії та наукові матеріали О.П. Катеринича, М.І. Сахацького, П.Т. Саблука, В.Г. Маслича, Ф.О. Ярошенка, Ю.М. Бондаренка, В.І. Богачова, Б.А. Мельника, С.М. Онисько, В.Г.Ткаченко й досі є постійним предметом для вивчення і заслуговують детального розгляду та подальшого обговорювання.

В умовах економічної кризи в Україні та на тлі світової продовольчої кризи, стає зрозумілим, що аграрний сектор економіки, сьогодні є одним з найперспективніших шляхів до виходу країни на європейський рівень, – що ставить перед нами нову мету, і, відповідно, нові завдання, які потребують детального обговорення та своєчасного ефективного вирішення.

Мета статті полягає в аналізі експортного потенціалу АПК України, виявлення основних ринків збуту продукції, а також у визначенні перспектив розвитку АПК України після підписання угоди про асоціацію з ЄС.

Виклад основного матеріалу. Агропромисловий сектор України з його основною складовою – сільським господарством є базисним та системотворчим в національній економіці, формуючи фактори стійкості та незалежності держави, зокрема – продовольчу, економічну, екологічну та енергетичну безпеку держави. Саме він забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей економіки та стимулює надійне та ефективне функціонування ринку сільськогосподарської продукції і продовольства країни.

Україна є лідером в експорті цілої низки сільгоспкультур (передусім зернових культур) і рослинних жирів (зокрема соняшникової олії). Вітчизняний агросектор зі значними експортним потенціалом може стати рушієм розвитку національної економіки, надаючи імпульс інвестиційному, технологічному та соціальному піднесенню України.

Окреслюючи основні тенденції в експорті сільськогосподарських культур, неможливо не помітити зростання поступу держави в експорті зерна, який щорічно збільшується.

Звертаючись до статистичних даних, можна констатувати, що експорт зернових стабільно збільшується (у структурі експорту з 20% до 28%), експорт жирів за останні роки суттєво збільшився за рахунок соняшникової олії – з 20% до 27%, а також реекспорту пальмової олії до Росії.

Щодо експорту олійних культур, то збільшилися обсяги продажу за кордон насіння соняшнику через зниження експортних мит. Експорт сої зріс у 6 разів. Також можемо спостерігати зменшення обсягів продажу рапсу через нові вимоги ЄС.

Нагадаємо, що найбільше зернових Україна експортує до Євросоюзу. У 2012 році туди поставлено 7,7 мільйона тонн зерна. Найбільше рослинної олії Україна продає до Індії – 1,1 мільйона тонн, та до ЄС – 684 тисяч тонн. За обсягами продажу соняшникової олії у поточному маркетинговому році Україна посідає 1 місце у світі.

Зростає на зовнішніх ринках і попит на українську продукцію харчової та переробної промисловості, яка стає все більш конкурентоздатною. Про це свідчить зростання на 18,3% її експорту у 2012-2013 роках.

Великі врожаї та висока якість вітчизняних овочів дають змогу збільшити обсяги їх продажу за кордон, а також зменшити імпорт. Так, за останні роки імпорт овочевої продукції значно зменшився, зокрема у 2013 році – на 40%, проти 2012-го. Натомість експорт продукції у цей же період збільшився майже на 20%.

Також минулоріч Україна експортувала м'яса та м'ясної продукції на 316 мільйонів доларів. Так, порівняно з 2012 роком експорт яловичини збільшився на 95%, свинини, м'яса домашньої птиці та субпродуктів із нього – на 62% кожного.

Якщо подивитися на географію експорту української сільськогосподарської продукції, то це, насамперед Єгипет, Марокко, Саудівська Аравія, Туреччина, куди продається зерно, соняшник та олія. До Білорусі та Казахстану експортуються товари з більш високою доданою вартістю.

Держава всебічно підтримує сільгоспвиробників. Упродовж останніх років діє система оподаткування, що включає в себе спеціальні режими оподаткування у вигляді фіксованого сільськогосподарського податку та акумуляції коштів податку на додану вартість. Зазначені режими існують як доповнення до прямої бюджетної підтримки. Така політика сприяє інвестиційній привабливості галузі, як для вітчизняних, так і іноземних інвесторів, забезпечує зростання валового внутрішнього продукту у галузях АПК та підвищує конкурентоспроможність продукції на світових ринках.

З початку 2012-2013 маркетингового року Україна поставила на зовнішні ринки близько 19 мільйонів тонн зернових культур. Це перевершує показники за попередні роки. За період 2012-2013 років аграрним сектором України було поставлено за кордон 6 мільйонів тонн пшениці, 2 мільйона тонн ячменю і близько 9 мільйонів тонн кукурудзи. Розширюються географічні межі експорту зерна, натомість культурою-лідером експорту стала кукурудза. Сьогодні, основною метою виробників є привернути увагу інвесторів до аграрного сектору держави, розробити нові інвестиційні проекти.

Вітчизняна продукція вже давно і остаточно завоювала прихильність українців і зараз її обирають до 90% наших співвітчизників. Тепер справа дійшла і до експорту на європейські ринки. Проте, загальновідомо, що в Європі

жорстко поставлені питання якості і безпечності продукції харчування. Однак, всі вітчизняні виробники сьогодні готові до такого жорсткого контролю.

Удосконаленню показників безпеки та якості продукції сприятиме впровадження на українських підприємствах системи аналізу небезпечних чинників і критичних точок керування (НАССР), яка є науково обґрунтованою системою, що дозволяє гарантувати виробництво безпечної продукції шляхом ідентифікації і контролю небезпечних чинників. Система НАССР є єдиною системою управління безпечністю харчової продукції, яка довела свою ефективність і прийнята міжнародними організаціями.

Впровадження системи НАССР на українських підприємствах, що виробляють продукцію харчування, є вкрай необхідним чинником для збереження та підкріплення репутації компанії, що відповідально ставиться до якості продукції, яку випускає, та дбає про здоров'я споживача. Система стандарту харчової безпеки існує вже декілька років і є нормою та частиною корпоративної політики багатьох компаній, якщо останні прагнуть відповідати стандартам харчової безпеки.

Прикладом використання системи НАССР та успішного виходу вітчизняної продукції харчування на ринок безумовно є сектор птахівництва. Такий дозвіл на експортування українськими підприємствами продукції птахівництва став результатом 4-річних переговорів української влади із представництвом ЄС. Цей дозвіл було отримано під час засідання Постійного комітету з питань харчування та здоров'я тварин (SCOFCAH) Генерального директорату Європейської Комісії «САНКО». На засіданні відбулося технічне голосування щодо проекту рішення стосовно включення України до переліку третіх країн, які мають право імпортувати продукцію птахівництва до ЄС, а також право на транзит. Під час голосування всі країни – члени ЄС проголосували за таке рішення. Таким чином, українські підприємства птахівництва можуть експортувати до країн ЄС, зокрема, м'ясо птиці, готові продукти з м'яса птиці (ковбаси, напівфабрикати), а також яйця курячі категорії В (призначені для переробки). Фактично, за умови дотримання всіх узгоджувальних норм, встановлених ЄС, зокрема дотримання виробниками встановлених в ЄС вимог до м'яса птиці згідно з Регламентом 543/2008, реальний експорт може відбутися вже найближчим часом.

За інформацією митної служби у червні 2014 року, Україна поставила до країн ЄС продукції на суму 1,365 млрд. дол., що на 21,55% більше, ніж торік. І, фактично сума експорту України до ЄС зрівнялася с сумою експорту України в СНД.

За червень 2014 року Україна експортувала до країн СНД продукції на 1,487 млрд. дол., що на 11,84% менше, ніж торік.

Місяць червень 2014 року дуже чітко показав, що Україна все кардинальніше переорієнтується на країни ЄС. Багато в чому позначається політичний вектор України, який зараз звернений на ЄС, а не на Росію. Україна все більше і більше хоче розірвати ділові зв'язки з Росією і сильніше бути інтегрована до ЄС. Це була давня мрія багатьох українських політиків, щоб Україна більше залежала від ЄС, ніж від Росії. Часи СНД відходять у минуле, і тепер ЄС манить Україну своїм ринком і можливостями.

Переорієнтація українського ринку на країни ЄС внесла свої коригування і в структуру українського експорту. На 20% збільшився експорт українського зерна. Іспанія і Голландія суттєво наростили купівлю української кукурудзи. Крім кукурудзи країни ЄС збільшили купівлю українського чавуну і сталі, особливо Італія й Польща. Багато в чому завдяки цьому факту, експорт чорних металів цього року фактично перебуває на рівні минулого року. Всі ці зміни дуже наочно показують сальдо зовнішньої торгівлі. Якщо рік тому торгівля України з Польщею мала дефіцит більш ніж 130 млн. дол., то тепер торгівля з Польщею має профіцит. Італія минулого року мала профіцит зовнішньої торгівлі з Україною 7 млн. дол., а тепер вже майже 80 млн. дол. профіциту. У цілому в червні 2014 року дефіцит зовнішньої торгівлі з країнами ЄС становив 218 млн. дол., а рік тому цей дефіцит був на рівні 1 млрд дол. Все змінюється.

Зниження експорту до країн СНД, це, насамперед, зниження українського експорту в Росію. За червень 2014 року обсяги українського експорту до Росії зменшилися на 11,84%. Як наслідок, в Україні різко впав експорт продукції машинобудування. Так, експорт транспортного машинобудування впав більш ніж на 60%, експорт машин і механізмів майже на 30%.

Крім того, більш ніж на 20% впав експорт хімічної продукції. Ця продукція поставлялася до Росії. А тепер для України цей ринок напівзакритий, а продати до ЄС продукцію українського машинобудування нереально. А вийти на інші ринки Азії або Африки українські машинобудівники не можуть. Там дуже сильні лобі ЄС, США та Китаю. Ці країни надають азійським і африканським країнам пільгові кредити для закупівлі їхньої продукції машинобудування, а Україна цього робити не може. Тому наше машинобудування без Росії приречене на повільне або не дуже повільне зникнення.

Європейський Союз охоче купує сировину, але не готову продукцію. Це дуже добре помітно навіть з торгівлі продуктами харчування. Країни ЄС збільшили закупівлю зерна і соняшникової олії в Україні, але вони не хочуть, і не будуть, найближчим часом купувати готові продукти харчування. Цю продукцію знову ж таки купувала тільки Росія та інші країни СНД. Але тепер і українська молочна продукція, і кондитерські вироби на російському ринку небажані товари. Як наслідок, продажі на експорт шоколаду і кондитерських виробів з какао впали майже на 40%, молочної продукції майже на 20%. І не очікується, що буде зростання в осяжному майбутньому.

Україні, варто суттєво перебудувати своє виробництво і більше займатися виробництвом сільськогосподарської сировини та металу. Що стосується продукції машинобудування та інших галузей, пов'язаних з виробництвом готових товарів, то варто їх почати згортати. Тому що без ринку Росії Україні не можна продати в таких великих кількостях ані вагонів, ані шоколаду, а тим більше твердого сиру.

За підсумками червня спостерігалось значне зниження імпорту, як з ЄС, так і з Росії. Імпорт з країн ЄС знизився на 27%, а з країн СНД на 32%. Це пов'язано зі специфікою імпорту з цих країн. Якщо зменшення імпорту з країн ЄС відбулося за рахунок зниження закупівель імпортних автомобілів з Європи, то зменшення імпорту з країн СНД – це різке зменшення закупівель газу і нафтопродуктів з Росії. На 19% зменшилися закупівлі нафтопродуктів та газу

цього року порівняно з минулим. Зменшилися і закупівлі продуктів з Росії, але це зменшення незначне, оскільки їхні обсяги в загальному обсязі імпортованих товарів з Росії невеликі.

Це дійсно знакові зміни у зовнішній торгівлі України. При цьому не варто забувати, що за рахунок зменшення українського експорту до країн СНД, Україна вже за перше півріччя недоотримала майже 2,8 млрд. дол. експортної виручки, а за рахунок зростання українського експорту до країн ЄС, Україна додатково отримала експортної виручки лише на суму 1,2 млрд. дол. Поки що ЄС не може перекрыти втрату російського ринку.

Висновки. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, і передбачена Угодою гармонізація українського законодавства, зокрема, що стосується стандартів і вимог до безпеки продукції, дозволить підприємствам - представникам вітчизняної сільськогосподарської галузі значно розширити ринки збуту своєї продукції.

Європейський ринок має свої стандарти і для того, щоб вийти на цей ринок, відповідати рівню безпеки і технічним умовам, нам необхідно провести необхідні зміни і в технічному регулюванні і у вимогах щодо безпеки продукції. Це дасть можливість не тільки на внутрішньому ринку підвищити якість і безпеку товарів, але і дозволить вийти на інші ринки, не тільки на європейські, але й на ринки інших країн, що беруть стандарти ЄС

Україна розпочне реалізовувати експортний потенціал ще у більшому обсязі, якщо з боку держави буде відчуватися всіляка підтримка ринкової інфраструктури сільського господарства, зменшення тиску та створення штучних бар'єрів для безперервного ведення бізнесу в агросекторі. Це зробить можливим залучення необхідних інвестицій для технічного та технологічного оновлення аграрного сектору, формування кращої ціни на аграрну продукцію, а значить – буде зростати прибуток агровиробника та сільського господарства в цілому.

Література

1. Галушко В.П. Економіка світового сільського господарства. – К.: НАУ, 2006. – 514 с.
2. Нормативні витрати, ціни, баланси сільськогосподарської продукції в Україні та країнах світу / О.М. Шпичак, Ю.Я. Гапусенко, С.А. Станісевиц та ін.; За ред. О.М. Шпичака, Ю.Я. Гапусенка. – К.: ННЦ "ІАЕ", 2006. – 693 с.
3. Юрченко В.В. Продовольча безпека як умова збалансованого розвитку агропромислового комплексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.btsau.kiev.ua> – Назва з екрана.
4. Сіренко Н.М. Нова роль сільського господарства в економічному розвитку країни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.btsau.kiev.ua> – Назва з екрана.
5. Органічне виробництво: має шанс подолати голод і глобальне потепління [Електронний ресурс] Український органік журнал «Organic UA». – Режим доступу: URL: <http://organic.ua> – Назва з екрана.
6. Сучасні технології в АПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.agro-business.com.ua/special-projects/high-technology-plants-breeding.html> – Назва з екрана.

Рецензент – к.е.н., доцент Поперечний С.І.